

Skaldskaparmål hin skamma

Hva er skaldskap?

Skaldskap er ordenes musikk. Som annen musikk, kan den vekke følelser, eller skape bilder. Eller klinge så surt at en får lyst til å holde for ørene, og gå vekk.

Skaldskap ble skapt i en tid da de aller fleste ord kun levde i hodet på folk. De færreste kunne lese, og enda færre skrive. Så alle måtte bære ordene i hodet. Derfor måtte det være godt sagt, om det skulle være lett å huske. Det som er satt på rim huskes lettere, for om et ord blir feil, halter rimet.

I dag druknes vi i ord, men det var ei tid da et ubetenksomt ord kunne koste liv, eller et velgjort kvad kunne gi rikdom og ære, ja makt. Konger og stormenn satte stor pris på dyktige skalder, for de kunne skape sinne herrer et godt etterord. Som det står i Håvamål:

*Fe dør
frender dør
en sjøl dør på samme vis;
men ordets glans
skal aldri dø
i ærefult ettermæle*

*Fe dør
frender dør
en sjøl dør på samme vis;
jeg vet ett
som aldri dør,
dom over hver en død.*

Samtidig kunne en klok skald være en nyttig rådgiver, for han kunne si vanskelige ting på en måte som ikke ble tatt ille opp:

Herre! I morgen er det mandag! Sa skutilsveinen, da kongen glemte seg, og arbeidet på helligdagen.

Kvad fylte alle de oppgaver vi i dag bruker skrift og bilder til. I alt fra historiske fortellinger og undervisning til ren underholdning.

Noen kvad, som Håvamål, skal gi gode råd om hvordan en bør oppføre seg og leve. Noen kvad er huskelister for skalder, som Allvismål. Det er ei lang regle om hva for eksempel jord kalles (*Jord, fold, veger, allgrønn, groende, aur*). Andre kvad kan kalles "historiske romaner" som kvadene om Sigurd Fåvnesbane. Der opptrer historiske personer fra folkevandringstida, med forvanskede navn. Atilla har for eksempel blitt til Atle. Til sist har vi kvad, som bare er gjort for spøk og moro. Det ligger ikke mye respekt for Tor i Trymskvida!

Stavrim

Norrønt har ordformer som for det meste er borte i moderne norsk. Et særtrekk er bøyning i kasus. Vi har rester av dette i noen faste uttrykk, for eksempel genitiv i til sjøs eller til lands.

I norrønt var det fire kasus, for eksempel nominativ, eller ”navneform”, som gjør at mange ord får r til slutt. Dette er bevart i mange navneformer, der r er blitt er. Som i Geiranger, det skulle i ”normal norsk” het Geirang, eller Spydfjord, som navnet betyr.

Denne r-en gjør det også enkelt for dem som vil drive ap med det norrøne, det er bare å henge på en r i tide og utide.

For en som er vant til dagens dikt med enderim, er kasusbøyningen en vanskelighet. Svært mange ord ender på ar, r og um, og så videre. De gamle løste dette ved å rime på første bokstav eller stavelse, stavrim. Vi bruker stavrim i dag også, kanskje uten å tenke så nøye over det? ”Saft suse” er stavrim.

Stavrim er selve grunnlaget i et kvad. Så finnes det regler for hvordan rimet skal stå i ulike former. I herrekvad ”drottkvætt”, skal første stav i andre linje rime med to ord i første linje. Dette mønsteret går igjen fire ganger i hvert vers.

Lætr sá, er *Hákun* heitir,
hann rekkir lið, bannat,
jörð kann *frælsa*, *fyrðum*
friðrofs, konungr, ofsa.
Sjalfr ræðr allt ok *Elfar*
ungr stillir sá milli,
gramr á gift at fremri,
Gandvíkr jöfurr landi.

Fyrste som, han *Håkon* heter,
han hærmanns flokk, banner,
jord kan *frælse*, folket
Fredrovs, konge, skremme.
Sjøl rår *alt* og *Elben*
ung måteholden som mellom,
hærmenn til gaver å fremme,
Gandvíks villråne i landet

Fra Håttatal med mitt forsøk på oversettelse.

Et hjertesukk om oversettere

Snorre regner Herrekvad som grunnlaget for all skaldskap. I sitt store verk Håttatal, har han laget et kvad med 100 ulike versemål som en hyllest til Håkon Håkonson. Snorre forklarer også hvordan de ulike verseformene er bygd opp. Dessverre, er det vedtatt mellom oversettere at Håttatal er dårlig poesi, og ellers uoversettelig, så hele verket er strøket fra oversettelser av Snorres Edda. På engelsk finnes en oversettelse, som om mulig, er enda mer utilgjengelig enn originalen. Det er synd, for hvis en klarer å komme forbi språket, er Håttatal en god og grundig undervisning i skaldskap, med 100 eksempler nøye forklart.

Det er i det hele tatt en plage å være avhengig av oversettere. I Voluspå er versene 12-16 utelatt Ludvig Holm-Olsens oversettelse, den oversettelsen som er lettest tilgjengelig. Det er visstnok bare ramser med navn, men jeg vil selv ha friheten til å bla forbi slikt som ikke bryr meg. (Tolkien brukte disse navneramsene i Ringenes Herre). En annen ting er at mange som gjendikter kvad gjør det nokså fritt. Som en ser av verset ovenfor, er ordstillingen i norrønt slik at det ikke blir god norsk å oversette ord for ord. Men, det ligger mye i diktet som kan bli borte i fri gjendiktning. For eksempel ordet *jöfurr* i denne sammenhengen skal det bety konge eller fyrste, men bokstavelig betyr det villråne (hannvillsvin). Å oversette ordet med konge her, ville ta bort den dobbelheten som ligger i det gamle. Her er ikke snakk om en opphøyd majestet, men om en krigsherre som har sin verdighet i mot og styrke. En folk viker for, som for et rasende villsvin.

Kjenninger

Er å si en ting med andre ord. *Jöfurr*, villråne for konge er ett eksempel. Kjenninger er et av skaldens viktigste redskap. De kan brukes på mange måter:

For å beskrive noe.

For å få ting sagt: *Herre! I morgen er det mandag!*

For å vise sin dyktighet: For eksempel ved å kalle Jorda Allgrønn.

Og ikke minst for å få rimet til å gå opp. Om en kaller blod for *sårdogg*, rimer det på sverd.

Det er tre slags kjenninger:

Avledninger av ordet: For eksempel en egenskap. Blod drypper, dogg drypper derfor kan en kalle blod *sårdogg*. Et annet eksempel: Fisk og orm har skjell, ormen lever i lyngen, derfor kalles den lyngfisk. En kan over eller underdrive, øl kan hete *vindlause våg i hornet*, om noen drukner i det.

Kjenninger som spiller på kjente fortellinger: Gull kan hete Frodes mjøl, for kong Frode brukte Grottekverna til å male gull. Mjød kan kalles dvergeskip, for to dverger ble rodd i land i bytte mot skaldemjøden. Og om en skald er slett, har han funnet mjøden utenfor muren. I Snorre Edda står mange av fortellingene en skald bør kjenne. En fordel med slike kjenninger er at de gir ender å nøste i. Ting henger sammen, og det blir stoff nok til en lang vinterkveld.

Rebuser: En kjenning kan være bygd opp av mange ledd, slik at en må tolke hvert ledd for seg, før en finner den innerste meningen: Et sverd er smalt, og biter. En orm er smal, og biter. Derfor kan sverd hete orm. Ormen har skjell og kalles lyngfisk. Derfor kan sverd kalles lyngfisk. Blod er, som vann en væske. Derfor kan *han som vanner lyngfisken* bety en kriger, en som hogger med sverdet så blodet renner.

Her er omtrent fem ledd, og flere enn det sier Snorre, bør det ikke være. En skal også være heller dreven i skaldskap for gjøre for lange kjenninger.

Snorre deler også kjenningene på en annen måte; kjenning, tvekjent og strukket.

Å kalle strid spydbrak er kjenning. Å kalle sverdet spydbraks orm er tvekjent, strukket er alt som er lenger.

Rotete blir det, om en bruker flere bilder i samme vers. En skal ikke kalle sverdet orm og kjepp på samme tid.

Kjenninger er nyttig for tidsturister, som vil nevne slikt de gamle ikke hadde ord for. Fly kan hete Ræsvelgs ætlinger. Ræsvelg (Liksluker) er en diger ørn, som sitter i nord og skaper vind. Og det har jeg hørt, at de er fulle av folk, der de fyker med blåst i baken.

Versemål

Som nevnt, bruker Snorre 100 versemål i Håttatal. En skal nok være fullært i skaldskap for å gjøre det etter. For min del, mener jeg diktanalyse er for skaldskap som botanikk for blomster, død og ødeleggelse.

Like vel, kan det være nyttig å se på noen få versemål.

Herrekvad drottkvætt

Stavrim er selve grunnlaget i et kvad. Så finnes det regler for hvordan rimet skal stå i ulike former. I herrekvad "drottkvætt", skal første stav i andre linje rime med to ord i første linje. Dette mønsteret går igjen fire ganger i hvert vers:

Lætr sá, er *Hákun heitir*,
hann rekkir lið, bannat,
jörð kann *frelsa*, *fyrðum*
friðrofs, konungr, ofsa.
Sjalfr ræðr *allt ok Elfar*
ungr stillir sá milli,
gramr á gift at fremri,
Gandvíkr jöfurr landi.

Fyrste som, han *Håkon heter*,
han hærmanns flokk, banner,
jord kan *frelse*, folket
Fredrovs, konge, skremme.
Sjøl rår *alt og Elben*
ung måteholden som mellom,
hærmenn til gaver å fremme,
Gandvík villráne i landet.

Fra Håttatal med mitt forsøk på oversettelse.

Dette er en vanskelig verseform, som passer for høvdinger og stormenn.

Gammelmåten Fornyrðislag

Ort er of ræsi,
þann er rýðr granar
vargs ok ylgjar
ok vápn litar.
Þat mun æ lifa,
nema öld farisk,
bragninga lof,
eða bili heimar.

Stort er av høvding
han som rødner gummer
varg og ulver
og våpen farger
Det kan evig leve
eller gammelt bli
bragers lov
eller svikter verden

Fra Håttatal med mitt forsøk på oversettelse.

Dette er visstnok versemålet som er mye brukt i Eldre Edda. Så langt, har jeg ikke klart å tolke Snorres forklaring av rimet. Det er et mønster av hovedstaver og støtter som skal fordeles mellom verselinjene.

Trollsang Galdralag

Sóttak fremð,
sóttak fund konungs,
sóttak ítran jarl,
þá er ek reist,
þá er ek renna gat
kaldan straum kili,
kaldan sjá kili.

Søkte fremgang
søkte finne kongen
søkte prektige jarl
slik har jeg reist
slik har jeg fart sundet
kalde strøm kløyvde
kalde sjø kløyvde

Njóti aldrs
ok auðsala
konungs ok jarl,
þat er kvæðis lok.
Falli fyrr
fold í ægi,
steini studd,
en stillis lof.

Nyt alder
og rikdomslykke
konge og jarl
det er kvadets mål.
Fall før
Jord i hav
steiner støttet
enn stilner lov.

Fra Håttatal med mitt forsøk på oversettelse.

Det viktigste i trollsangen er at det samme blir gjentatt i flere linjer, men med ulike ord. Ord har magi, og gjentakelsene styrker kraften i ordene.

Drápa

Jeg hørte piler suse
der blodig strid han vakte
dengang i øy-sundet
Med spyd vant Eirik landet –
Folkets gavmilde fører
ryddet fire skeider,
for danene. Det vet vi.
glad i kampens stormvær.
Kraftige rytter av havhest
i byen der bønder rente,
fikk du kamp med gøter.
Kampglad rår nå jarlen –
Som hærgud fór han
med hærskjold i alle sysler.
Han gikk mot folkefreden.
landet, som guder vokter.

En drápa har omkved, de linjene som er satt med kursiv. En drápa er et hyllingskvad. Omkvedet bryter inn mellom verselinjene, og det er ikke alltid vers og omkved følger hverandre. Et gammelt omkved kunne brukes i ei gammel vise.

Sannkjenning

Stinn sár þróask stórum,
sterk egg frömum seggjum
hvasst skerr hlífar traustar.

Hár gramr lifir framla.
Hrein sverð litar harða
hverr drengr, göfugr þengill,
ítr rönd furask undrum,
unir bjartr snöru hjarta.

Stint sár trives storlig
sterk egg fremmer seier
hvast skjær berger bedre.

Stor konge lever godt
Reint sverd farger hardt
Hjelmkledd gutt pryder fyrsten
gildt skjold spår undring
elskov lys snarer hjerte

Fra Håttatal med mitt forsøk på oversettelse.

Sannkjenning er en lek med ord. Hver linje inneholder en sannhet, eller skal vi si selvfølgelighet. At et stort sår holder seg lenge, eller at kjærlighet kan fange hjertet er ikke stort å krangle om. Her er form viktigere enn innhold. Snorre teller 16 sannkjenninger i disse 8 linjene.

Revsnudd refhvörf

Síks glóðar verr sækir
slétt skarð hafi jarðar,
hlífgranda rekr hendir
heit köld loga öldu.
Fljótt válkat skilr fylkir
friðlæ, röðuls sævar
ránsið ræsir stöðvar,
reiðr, glaðr, frömum meiðum.

Síkl glør verge true
slett furet hav land
livskade stöttergrepet
heit kulde flamme sjø
Raskt sent skiller samler
fredknep, sol sjø
ransskikk kongens støtte
vred, glad, fremmer skader

Fra Håttatal med mitt forsøk på oversettelse.

Dette versemålet er også en ordlek. Her er motsetninger satt sammen. Som vann og ild, hav og land. Her er formen det viktige, og at skalden kjenner mange ord. Det kan vel også tenkes at en klok skald kan bruke det revsnudde til å vekke ettertanke uten å vekke vrede. Ransmann, høvding...

Mine beste knep

Les mye! Dess bedre en kjenner andres verk, dess lettere blir det å skape sitt eget. Mye skaldskap finnes i Edda, og Snorres Edda. Den som er godt kjent i de to verkene kan berge seg som skald. Heimskringla eller Snorres kongesagaer var mye lest, og den bør også en skald kjenne. (Selv om lærde folk nødig tror på alt som der er sagt.) Så finnes det mye annet skrevet i eller om norrøn tid det kan være verd å kjenne.

Men, gode ord kan falle så mange steder, så les og lytt så ofte du kan!

Vær kort om du kan. I Håvamål heter ”*si det som trengs, eller ti.*” . Let etter det ene ordet, som rommer alt.

Bruk bilder og kjenninger. Kved så tilhørerne får bilder i hodet:

Sanne fikk
i Frodes gård
Fjolne det ord
han var feig:
Den vindløse
våg i hornet
skulle ende
sjekongens liv.

Fra Heimskringla; Ynglinge-saga

Slik kveder Tjodolf den kvinværske om svenskekongen Fjolne, som ble mer enn utørst da han falt i bryggeketret. Kongen, som er vant til å segle i storm, later livet i speilblank stille.

Vær ikke redd for å være vanskelig. Om tilhøreren forstår det som blir sagt, vil han føle seg klok. Blir det ikke forstått, kan du forklare, og synes klok, om kvadet er godt.

Kvad er ordenes musikk. Vær nøye med å bruke stavrim, ikke enderim, slik det brukes i dag. Endret ordstilling; *søkte jeg* klenger annerledes enn *jeg søkte*. I det norrøne hadde ordene bøyingsformer som viste hvilke ord som hørte sammen, slik at skalden var mer fri til å holde takten i versmålet:

Sjalfr ræðr allt ok Elfar
ungr stillir sá milli,
gramr á gift at fremri,
Gandvíkr jöfurr landi.

På dagens mål ville dette lyde:
Ung måteholden, som mellom
hærmenn gaver fremmer.
Råder sjøl alt (mellom) Elben og
Gandvik landets villråne.

På vanlig norsk, er ikke versemålet lenger herrekvad, men dårlig rim.

Løsningen på dette, for alle som ikke er fullbefarne i skaldskap, er å lytte til klangen, og bry seg mindre om versemålet. En kan være musikalsk uten å kunne noter. (Men, den som også kan noter, kan høre musikken i et noteblad.)

En skald bør kunne levere på bestilling:

Så sier Snorre, kvad Hallfred Vanrædaskald:

Ett sverdenes sverd var det

som sverdrik meg gjorde.

For sverdsvingere blir det

nå sverdete å leve.

Sverdet ble ikke verre

om utstyr fulgte sverdet,

en vakker farget skjede.

Jeg er verd tre ganger sverdet.

Fra Heimskringla; Olav Trygvasons saga.

Kongen ville ha et kvad med sverd i hver linje. Han sa, her mangler ett sverd i nest siste linje. Ja, sa skalden, men i første er det to.

Arne Andersen

Juksemage

Anno Domini 2006

Her er de kvad som
har moret meg mest.
Synes du
jeg velger vrangt,
så søk selv
der slikt er skrevet!

Allvismål

Allvis:

*Benkene brer de,
for min brud vil jeg
hente heim i dag!
Raskt ble hun funnet
vil de fleste mene;
snart skal vi hygge oss heime.*

Tor:

*Hvem er den karen
som er så kvit om nesen?
lå du blant lik i natt?
Av tusse-øtt
ser du ut til å være,
til slik brud er du ikke båren.*

Allvis:

*Allvis er navnet,
og nede under jorda har jeg mitt sted
under stein;
vegen hit
kom jeg, til vangene dine,
for at ingen skal bryte sitt ord.*

Tor:

*Jeg kan bryte,
jeg er brudens far,
jeg har rett til å rå for henne;
langt var jeg herfra
da du fikk løftet gitt,
og bare jeg kan gi det.*

Allvis:

*Hvem er den karen som krever å rå
for slik en solfager jente?
flakkefantan,
som bare få kjenner!
har du øtt til å avtale slikt?*

Tor:

*Ving-Tor er navnet, jeg fór vidt omkring,
Sidgranes sønn er jeg;
med min vilje
skal denne møya aldri
hentes heim av deg.*

Allvis:

*Med din vilje
skal nok denne møya
hentes heim av meg;
eie vil jeg
og aldri miste
kvinna så kvit som snø.*

Tor:

*Samtykket mitt
til å eie møya
gir jeg deg, vise gjest;
om du kan greie ut
fra alle heimer
alt det jeg ønsker å vite.*

Si meg nå, Allvis,

*— om alt i livet
venter jeg, dverg, at du vet —,
hva jorda som ligger
for levendes føtter,
heter i hver en heim.*

Allvis:

*Jord heter den hos mennesker,
men hos æser fold
vaner kaller den veger,
allgrønn jotner,
alver groende,
aur sier oppheims makter.*

Tor:

*Si meg nå, Allvis,
— om alt i livet
venter jeg, dverg, at du vet —,
hva himmelkvelven
høyt over jorda
heter i hver en heim.*

Allvis:

*Himmel heter den hos mennesker,
månekelv hos guder,
vindvever sier vaner,
oppheim jotner,
alver fagertak,
dverger dryppesal.*

Tor:

*Si meg nå, Allvis,
—om alt i livet
venter jeg, dverg, at du vet —,
hva månen der oppe,
som mennesker ser,
heter i hver en heim.*

Allvis:

*Måne heter den hos mennesker,
minkende hos guder,
kvervehjul kalles den i Hel;
skynder hos jotner,
skinnende hos dverger,
alver kaller den årteller.*

Tor:

*Si meg nå, Allvis,
—om alt i livet
venter jeg, dverg, at du vet —,
hva sola der oppe,
som skinner for mennesker,
heter i hver en heim.*

Allvis:

*Sol heter den hos mennesker,
men sunna hos guder;
dverger kaller den Dvalins sviker,
evig-glo jotner;
alver fagerhjul,
allklar æsers sønner.*

Tor:

*Si meg nå, Allvis,
—om alt i livet
venter jeg, dverg, at du vet —,
hva drivende skyen
med skurer blandet
heter i hver en heim.*

Allvis:

*Sky heter den hos mennesker,
men skurhåp hos guder;
vaner kaller den vindflott,
yrhåp jotner;
alver vindstyrke,
i Hel sier de hulderhatt.*

Tor:

*Si meg nå, Allvis,
—om alt i livet
venter jeg, dverg, at du vet —,
hva vinden som farer
så vidt omkring,
heter i hver en heim.*

Allvis:

*Vind heter den hos mennesker,
men vifter hos guder,
de rådende kaller den knegger,
uler jotner,
alver dønnfarer,
stormkast heter den i Hel.*

Tor:

*Si meg nå, Allvis,
—om alt i livet venter jeg,
dverg, at du vet —,
hva slik logn heter
som legger seg stilt
over alle heimer.*

Allvis:

*Logn heter den hos mennesker,
men løgje hos guder;
vindstille sier vaner,
lummerluft jotner,
alver dagstiller,
dverger dagsens fred.*

Tor:

*Si meg nå, Allvis,
—om alt i livet
venter jeg, dverg, at du vet —,
hva det mektige havet
der mannen ror,
heter i hver en heim.*

Allvis:

*Sjø heter det hos mennesker,
men silægje hos guder,
vaner kaller det våg,
ålheim jotner,
alver stavstille,
dverger kaller det djuphav.*

Tor:

*Si meg nå, Allvis,
—om alt i livet
venter jeg, dverg, at du vet —,
hva elden som brenner
for manne-ætta,
heter i hver en heim.*

Allvis:

*Eld heter den hos mennesker,
men hos æser flamme,
vaner kaller den veltende,
skrubbsulten jotner,
men skadebrenner dverger,
rappfot heter den i Hel.*

Tor:

*Si meg nå, Allvis,
—om alt i livet
venter jeg, dverg, at du vet --,
hva skogen som gror
over menneskers grunn,
heter i hver en heim.*

Allvis:

*Skog heter den hos mennesker,
men vollfaks hos guder,
li-tang heter den i Hel,
ved sier jotner,
alver fagerkvist,
vaner kaller den vånd.*

Tor:

*Si meg nå, Allvis,
—om alt i livet
venter jeg, dverg, at du vet —,
hva natta som kalles
Norrs datter,
heter i hver en heirn.*

Allvis:

*Natt heter den hos mennesker,
men mørke hos guder,
maske hos høye makter,
ulyks sier jotner,
alver søvnglede,
dverger drøm-åsynje.*

Tor:

*Si meg nå, Allvis,
—om alt i livet venter
jeg, dverg, at du vet —,
hva den sæden de sår,
menneske-sønnene,
heter i hver en heim.*

Allvis:

*Bygg heter den hos mennesker,
men barr hos guder,
vaner kaller den vekst,
øl-emne alver,
jotner føde,
lutende heter den i Hel.*

Tor:

*Si meg nå, Allvis,
—om alt i livet
venter jeg, dverg, at du vet —,
hva det ølet som drikkes
av manne-ætta,
heter i hver en heim.*

Allvis:

*Øl heter det hos mennesker,
men hos æser bjor,
vaner kaller det veig,
jotner klar-låg,
men hel-folket mjød,
gildedrikk Suttungs sønner.*

Tor:

*Aldri så jeg
i én manns bryst dypere
kunnskap enn denne.
Med mektig svik
er du sveket nå:
dagslyset, dverg, har nådd deg,
her skinner sol i salen!*

Hårbardskvadet

(Hårbard betyr gråskjegg)

Hårbard:

Her skal jeg stå,
og her skal jeg vente;
du råkte ikke slik hardhaus
siden Rungne døde.

Tor:

Du vil minne om nå
at jeg møtte Rungne,
den storsnutete jotnen,
han som hadde steinhode;
likevel vant jeg seier;
lot ham si til jorda.
Hva tok du deg til da, Hårbard?

Hårbard:

Jeg var hos Fjolvar
fem hele vintre;
på den øya
som heter Allgrønn;
slåss gjorde vi ofte
og slo i hel,
prøvde mye,
møtte kvinnfolk.

Tor:

Hvordan tedde de seg for dere, jentene
deres?

Hårbard:

Jentene våre var viltre,
hadde de vært villige bare,
jentene våre var gløgge,
hadde de vært gode bare;
de av sanden
snodde tråder,
og av dype daler
grov de grunden;
men jeg overlistet
alle sammen;
jeg kvilte hos de sju søstrene der,
fikk all deres elsk og lyst.
Hva tok du deg til da, Tor?

Tor:

Jeg felte Tjatse,
den følsllge jotnen,
kastet øynene
til Allvaldes sønn
høyt på den klare himlen;
de vitner aller mest
om mine storverk,
de som alle siden kan se.
Hva tok du deg til da, Hårbard?

Hårbard:

Med list og knep
lokket jeg trolikjerringer;
mante dem fra mennene sine;
en lei jotun
syntes jeg Lebard var;
han gav meg en trylletein,
men jeg svek ham fra sans og samling.

Tor:

Svikefullt lønner du gode gaver.

Hårbard:

Blir ett tre skavet,
blir det andre spart;
hver tenker på seg i slikt.
Hva tok du deg til da, Tor?

Tor:

Jeg var austpå
og banket jotner;
lumske kjerringer
som luntet i berget;
stor ble jotunætta
om alle fikk leve,
og smått med mennesker
ble det i Midgard.
Hva tok du deg til da, Hårbard?

Hårbard:

Jeg var i Val-land,
fulgte våpenkamper,
egget jarler;
forlikte dem aldri;
Odin får fyrster
som faller i kamp,
men Tor får trelleflokken.

Tor:

*Urettvist delte du mellom æser
de falne om du hadde mye makt.*

Hårbard:

*Tor har mye styrke,
men mot har han ikke;
du var stiv av skrekk
da du ble stappet i hansken;
da var ikke Tor mye tess;
du var så vettskremt
at du våget ikke
nyse eller fise
så Fjalar hørte.*

Tor:

*Hårbard, din usling!
jeg slo deg i hel på flekken,
fikk jeg tøyde meg over til deg.*

Hårbard:

*Hvorfor skulle du tøye deg over
når jeg ingen ting har gjort deg?
Hva tok du deg til da, Tor?*

Tor:

*Jeg var austpå
og verget elva,
da Svårangs sønner
satte på meg,
gikk løs på meg med steinkast,
men stort hjalp ikke det dem.
det var de som først bad om fred og
semje.
Hva tok du deg til da, Hårbard?*

Hårbard:

*Jeg var austpå
og elsket en jente,
leikte med den linkvite
og møtte henne i løyndom.
gledet den gullbjarte,
og gleden nøt hun.*

Tor:

Det var gode kvinnfolk dere kom til da!

Hårbard

*Jeg skulle hatt deg å lite på, Tor,
så kunne den linkvite blitt min.*

Tor:

*Jeg ville nok ha hjulpet deg,
hadde jeg vært der bare.*

Hårbard:

*Jeg ville nok ha trodd deg,
stod du til troende bare.*

Tor:

*Jeg biter ikke i hælen
som en gammel hudsko om våren.*

Hårbard:

Hva tok du deg til da, Tor?

Tor:

*Berserkeres kjerringer
banket jeg på Lesøy;
de gjorde folk ville,
var verre enn alle.*

Hårbard:

*Det var dårlig gjort, Tor,
at du dengte kvinnfolk.*

Tor:

*Hunnvarger var de,
visst ikke kvinner,
knuste båten min
som best jeg hadde satt den opp,
truet meg med jernstang
og jaget Tjalve.
Hva tok du deg til da, Hårbard?*

Hårbard:

*Jeg var i hæren
som hitover stevnet
med vaiende fane,
skulle rødfarge våpen.*

Tor:

*Det vil du inn på,
at det var ugagn du ville gjøre oss.*

Hårbard

*Bot skal du få,
det skal bøtes med armring,
slik voldgiftsmenn dømmer;
som er villige til å forlike oss.*

Tor:

*Hvor lærte du slike
sårende ord,
jeg hørte aldri
ord mer sårende.*

Hårbard:

*Jeg lærte dem hos de gamle gubbene
som bor i heimehaugene.*

Tor:

*Godt navn gir du gravhaugene
når du kaller dem heimehaugene.*

Hårbard:

Det er nå slik jeg sier det.

Tor:

*Ordkunstene dine
skal du få unngjelde for
om jeg vader ut i vågen!
høyere enn ulven,
skal du hyle, vet jeg,
om du får et hogg av hammeren.*

Hårbard:

*Siv har en elsker heime,
ham vil du vel gjerne møte,
slikt verk greier du,
og det sømmer seg bedre.*

Tor:

*Nå lar du munnen løpe,
din livredde usling,
bare for å terge meg!
tro om du ikke lyger?*

Hårbard:

*Det er sant det jeg sier,
og du er seint ute også,
du var langt på veg nå,
hadde du nyttet dagen.*

Tor:

*Hårbard, din usling,
det er du som har oppholdt meg!*

Hårbard:

*Aldri trodde jeg Åsa-Tor kunne sinkes slik
av en gjeter.*

Tor:

*Nå gir jeg deg det rådet
at du rør hit med båten,
så slutter vi med trusler,
og du treffer Mages far!*

Hårbard:

*Dra deg vekk fra sundet! jeg setter ikke
over.*

Tor:

*Vis meg nå veggen da,
når du ikke vil ferje meg over vågen.*

Hårbard:

*Lite er det å nekte,
men langt er det å fare:
en stund er det til kloppen,
en annen til steinen,
så må du gå til venstre til du finner
Verland;
der skal Fjorgyn treffe
Tor, sønnen sin,
og hun skal vise ham ættfolkets veger
til Odin-landene.*

Tor:
Kan jeg nå så langt i dag?

Hårbard:
*Du når dit med slit og strev i solrenninga
når jeg tenker det er tøvær.*

Tor:
*Jeg er lei av å snakke med deg
siden du bare svarer med hånsord;
jeg skal lønne deg for trasset ditt
om vi treffes en annen gang.*

Hårbard:
Dra nå trollpakk i vold

Sigerdrivamål

Sigurd red opp på Hindarfjell og tok vegen sørover til Frankland. På fjellet så han et stort lys, som om det brant en eld, og lysskinnet stod himmels Men da han kom dit hen, så han at det stod en skjoldborg der, og et merke stakk opp fra den. Sigurd gikk inn i skjoldborgen og så at der lå et menneske og sov med alle våpen hos seg. Han tok først hjelmen av, og da så han at det var en kvinne. Brynjen var fast, som om den var grodd til skinnet. Han skar med Gram brynjen igjennom fra halsåpningen og ut gjennom begge ermene. Så tok han brynjen av henne; hun våknet og satte seg opp og så Sigurd. Da sa hun:

*«Hva skar brynjen?
hvorfor brøt jeg sønnen?
hvem løste de gråbleike
lenker av meg?»*

Han svarte:
*«Sigmunds sønn! —
og sverdet hans
gav nylig ravnen
rikelig føde.»*

Hun sa:
*«Lenge sov jeg,
lang var sønnen min,
lang er menneskets møye;
Odm volder
at ikke jeg kunne
bryte sønnens band.»*

Sigurd satte seg ned og spurte hva hun het. Hun tok et horn fylt med mjød og gav ham en drikk som skulle styrke hans minne.

*«Jeg hilser dag!
hilser dags sønner!
hilser natt og ne!
Vend mot oss begge
blide øyne,
gi oss som sitter her, seier:*

*Jeg hilser æser!
hilser åsynjer!
hilser den allgode jord!
Unn oss visdom
og evne til tale
og legehender i livet !»*

Hun sa hun het Sigerdriva og var valkyrje. Hun fortalte at to kjempe med hverandre, den ene het Hjelm-Gunnar, han var gammel en stor kriger, og Odin hadde lovet ham seier. Men

*«den andre het Agnar
bror til Auda
som ingen i verden
ville hjelpe.»*

Sigerdriva felte Hjelm-Gunnar i kampen, men Odin stakk henne ned søvntorn til hevn for dette og sa at hun skulle aldri siden vinne seier i kamp, og at hun skulle gifte seg. «Men jeg sa til ham at jeg gav det løftet imot at aldri skulle jeg gifte meg med en mann som kunne bli redd.» Sigurd svarte og bad henne lære ham visdom, om det var så at hun visste tidender fra alle verdener. Sigerdriva sa:

*«Øl byr jeg deg,
brynjetings apal,
fylt med styrke
og sterkeste heder,
tryllesanger
og trøstende ord,
gode galdrer
og glederuner.*

Seirruner skal du riste
om du vil seier ha;
skjær dem på sverdets hjalt,
somme på vettrimer,
somme på valboster,
nevn så to ganger Ty.

Ølruner skal du kunne
om ikke annen manns hustru
skal svike din trygge tro;
på hornet skal du riste
og på handbaken
og merk på neglen Naud.

Sign ditt beger
mot svik og list
og legg så lauk i drikken;
da vet jeg det,
at du drikker aldri
meinblandet mjød.

Bergeruner skal du kunne
om du berge vil
foster fra fødende kvinne;
rist dem i handflaten,
grip om handleddet,
be så disene duge.

Brimruner skal du riste
om du berge vil
seilhingster på havet;
rist dem på stavnen
og på styrebladet
og brenn dem i åren med eld;
om bratt er brottet,
og bølgen svartner,
så kommer du heil av havet.
Greinruner skal du lære
om du vil lege bli
og skjønne deg på sår;
rist dem på barken,
og rist dem på kvister
der greinene går mot aust.

Målruner skal du kunne
om mannen du krenket,
skal hindres i sin hevn;
de blir viklet,
de blir vevet,
de blir sammensatt,
på tinget dit folk
i flokker drar,
og fullsatte domstoler dommer.

Hugruner skal du kunne
om du vil klokere være
enn alle andre menn
de ble rådet,
de ble ristet,
de ble uttenkt av Odin,
fra den saften
som sivet fram
av Heiddraupnes haus
og av Hoddrovnes horn.

Han stod på berget
med Brimes egger,
på hodet hadde han hjelm;
da mumlet Mims hode
første gang fram sin visdom,
og sanne ord sa det:

Sa de var ristet på skjoldet
foran den skinnende guden,
på Årvaks øre
og på Allsvinns hov,
på hjulet under vogna
til jotnens bane,
på Sleipnes tenner
og på sledefjetrer;

på bjørnelabb
og på Brages tunge,
på ulveklør
og på ørnebb,
på blodige vinger
og på bru-ende,
på lindrende hand
og i legende fotspor,

på glass og på gull
og på lykke-gaver,
i vin og vorter
og på vennesete,
på Gungnes odd
og på Granes bryst,
på nornenegl
og på nebb til ugle.

Alle ble de av skavet,
de som inn var ristet,
og helt i hellig mjød
og sendt på vide veger;
de er hos æser
de er hos alver,
somme hos vise vaner,
somme i menneskers makt.

Det er botruner,
det er bergeruner
og alle ølruner
og ramme makt-runer;
om de er uspilte
og uforvilte,
kan du ha dem til hell for deg;
nytt dem nå om du kan
til gudene går til grunne.

Nå skal du velge
når valget bys deg,
djerne sverdsvinger,
tale eller taushet,
tenk på det nøye;
all motgang er forut fastsatt.»

Sigurd
«Jeg vil ikke flykte
om du vet jeg skal dø;
uten frykt er jeg født;
dine venne-råd
vil jeg rette meg etter,
så lenge som jeg lever.»

Sigerdriva:
«Det er det første
at mot frendene dine
skal du være lyteløs;
hevn deg ikke
om ondt de voldet;
det, sier en, gagnar den døde.

Det er det andre
at du aldri sverger
en ed som ikke er sann
onde tråder
går det fra edsbrottet,
ussel er edsbryteren.

Det er det tredje
at du ikke tretter
med tåpelig mann på tinget;
for uklok mann
kan ofte si
verre ord enn han vet.

Men ille er det
om du tier til alt,
da regner de deg for redd
eller saksøkt med sannhet;
farlig er folkesnakket
om ikke det er til din ros;
dagen etter
skal du gjøre det av med fienden;
slik skal du lønne for løgn.

Det er det fjerde
om du ferdes på veggen
der treske trollkjerring bor;
gå heller videre,
vær ikke gjest
sjøl om natten er nær.

Vaktsomme øyne
skal hver mann ha
der kamplystne menn møtes;
svikfulle kvinner
kan sitte ved veggen
og døyve sverd og sinn.

Det er det femte
om fagre jenter
sitter på benken i salen;
la ingen av dem
eie din søvn,
egg dem ikke til kyss.

Det er det sjette
om du sitter og drikker
og fyllepratet blir fiendtlig;
vær ikke så dum
at du tretter med drukne;
vin stjeler vettet fra mange.

Tretter ved ølet
har ofte gitt mannen
sut og tunge sorger;
somme fikk bane
somme fikk ulykke,
mangt gir mennesket sorg.

Det er det sjuende
om i sak du ligger,
med harde, modige menn,
det er bedre å gå ut
til åpen kamp
enn gi opp og brenne inne.

Det er det åttende:
hold deg fra ondt
og all uærlig ferd;
lokk ikke møy
eller manns kone,
egg ikke lysten opp.

Det er det niende:
stell de døde godt,
som du finner på fjell eller fjord,
om de døde av sott
eller døde på sjø,
eller var de våpendøde.

Vatn skal du skaffe
og vaske den døde,
både hender og hode,
tørke og kjemme
før i kiste han kommer,
og be ham sove sæl.

Det er det tiende:
tro ikke ordet
til fellet fiendes ætling;
er du hans brors bane,
eller har du felt hans far:
ulv bor i unge sønnen,
sjøl om du gav ham gull.

Tro ikke at fiendskap
og tingstrider
og sorg kan dysses i søvn;
vett trenger fyrsten
og gode våpen,
skal han være fremst blant folk.

Det er det ellefte:
vokt deg for ondt
fra venner på alle veger;
langt blir ikke
livet ditt, tror jeg,
bitter blir kampen som kommer.»

Sigvat skalds ferd over Eidskogen

Tidlig på vinteren drog Sigvat skald og to andre av sted fra Borg, de reiste øst over Marker og derfra til Götaland. Men før de skiltes, kong Olav og Sigvat, kvad han denne visa:

*Lev nå vel, kong Olav,
til vi atter møtes
her i dine haller,
når jeg har hentet dommen.
Skalden ber at kongen
kampdjerv må få leve
og styre dette landet.
Det skje! Jeg slutter visa.
Nå er de ord uttalt
som aller mest av alle
det gjaldt å si, konge!
Jeg kunne dog si flere:*

*Gud la deg vokte landet
du eier, sterke konge,
for til det er du båren!
Dette er mitt Ønske.*

Så drog de Østover til Eidar, de fikk en låk farkost over elva, en slags ferjebåt, og det var så vidt de kom over. Sigvat kvad:

*Den kantrende skuta lot jeg
slepe tilbake til Eid
Våt som en ulykke vasset
jeg oppe i båten, slik gikk det.
Haugfolk hente den prammen:*

*Jeg husker ei verre farkost.
Jeg vågde livet på båten,
men bedre det gikk enn ventet.
Så drog de gjennom Eidskogen.*

Sigvat kvad en strofe:

*Det var ikke søtt å trave
tretten mil gjennom Eidskog,
Vred jeg var, kan enhver
Vite jeg møtte uhell.
Det fans ei fot uten blemmer
på fyrstens menn den dagen,
kvast vi la av gårde
med gnagsår på begge føtter.*

Så drog de gjennom Götaland og kom fram om kvelden til en gard som heter Hovi Der var døra stengt, og de kom ikke inn. Folkene sa at det var hellig der, og så gikk de derfra Sigvat kvad:

*Jeg kom til Hov ved et høve.
Døra var låst. Jeg spurte
meg utenfra fore, lutet
nyfiken inn med nesa.
Jeg fikk snautt ord tilbake,
de sa stedet var hellig,
jeg bad gygrene ta dem;
hedensk folk meg jagde.*

Så kom han til en annen gard. Der stod husfrua i døra og sa han måtte ikke gå inn der, hun sa de holdt alveblot. Sigvat kvad:

*Gå ikke lenger inn du,
arme dreng, sa kona.
Hedninger er vi. Odins
vrede er jeg redd for.
Alveblot var det inne,
sa den usle kjerring,
dreiv meg uten å blunke
som var jeg en ulv, fra garden.
Neste kveld kom han til tre bønder, de kalte seg Olve alle tre, og alle sammen dreiv de ham ut. Sigvat kvad:*

*Tre samnavner synte
meg nakken, dreiv meg fra seg.
De sverdets herrer neppe
synderlig ros kan kreve.
Nå er jeg redd nesten
at menn ved navnet Olve
alle som oftest bruker
jage sine gjester.*

De drog videre samme kvelden og kom til en fjerde bonde, han ble reknet for å være den beste karen av dem. Men han dreiv dem ut han også. Sigvat kvad:

*Siden jeg søkte mannen
den søkkrike, som kaltes
den vennligste av alle,
jeg ventet meg noe vakker
Men grevets herre glodde
bare grettent på meg;
var denne best, den verste
er vond. Jeg laster nødig.*

*En gard som Ástas saknet
jeg sårt Øst for Eidskog,
på veggen hus jeg søkte
hos en hedensk bonde.
Jeg så ikke mektige Sakses
sønn, han var der ikke.
Ut ble jeg samme kvelden
kastet fire ganger.*

Da de kom fram til Ragnvald jarl, sa jarlen
at de visst hadde hatt en slitsom reise.

Sigvat kvad:

*Sendemenn som søkte
hit fra sogningers konge
med kongelig budskap
kom fra en lang reise.
Vi sparte oss lite, mye
møter folk som ferdes.
Norges nyttige verge
norda fra oss sendte.
Vegen over Eidskog
Øst til kongers mester
var dryg for oss drenger;
drengeu dog kongen priser
Men fyrstens rike bønder
burde ei vist meg fra seg,
helt til jeg kom og møtte
min gavmilde drotten.*

Ragnvald jarl gav Sigvat en gullring. Det
var ei kvinne som sa at han der med de
svarte øynene hadde da iallfall noe igjen for
reisen.

Sigvat kvad:

*Disse svarte øyne
fra Island, kvinne, viste
oss bratte, lange stier
til den skinnende ringen.
Denne foten min, frue
fant drengelig fram på gamle
veger hit, som dårlig
din husbonde kjente.*

Sigvat skald kom til Ragnvald jarl og var
der lenge og hadde det godt. Da fikk han
vite av brev fra Ingegjerd kongsdatter
at det var kommet sendemenn fra
kong Jarisleiv øst i Holmgard til Olav
Sveakonge for å fri til Ingegjerd, datter
til Olav Sveakonge, for kong Jarisleiv,
og videre at kong Olav tok dette på aller
beste måte. Astrid, datter til kong Olav,
kom også til hilden hos Ragnvald jarl,
og det ble gjort stort gjestebud. Sigvat
kom snart i snakk med kongsdattera, hun
kjente til ham og ætta hans, for Ottar
skald, som var søstersønn til Sigvat,
hadde lenge hatt vennskap med Olav
Sveakonge. Det ble talt om mange ting,
og så spurte Ragnvald jarl, om kanskje
Olav Norges konge ville ha Astrid. «Om
han vil det,» sa han, «så tror jeg nesten vi
ikke spør sveakongen om denne saken.»
)et samme sa Astrid kongsdatter.

Etter dette drog Sigvat og følget hans
hjem, de kom til Borg litt før jul og fant
kong Olav. Da Sigvat kom hjem til kong
Olav, og han gikk inn i hallen, sa han og
så på veggene:

*Kongens hirdmenn smykker
salen med hjelm og brynje,
de henger tett på veggen.
Hirden samler ravner.
Ingen blant unge konger
seg roser av bedre bunad
for huset, det er sikkert.
Hallen er helt herlig.*

Så fortalte han om reisen og kvad disse visene:

*Den hugstore hirden ber jeg
høre, raske konge,
disse viser jeg diktet
på vegen. Vondt jeg tålte.
Opp fra skip som skrider
som ski på havet, jeg sendtes
den lange veg til Svitjod.
Jeg sov lite den høsten.*

Og da han talte med kongen, kvad han:

*Jeg sa den gang jeg møtte
den mektige, store Ragnvald,
at ord til Dem, kong Olav,
bør holdes rett og riktig.
Sverdokter! Jeg drøftet
mang en sak i hallen
hos den gavmilde, aldri
hørte jeg greiere tale.
Jarlers ætling bad deg,
ødsle konge, fagne
vel hver den som kommer
hit av hans hirdmenn,
og hver som øst vil vandre
av Lista-herrens venner
får støtte der hos Ragnvald,
det er like sikkert.*